

DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR DE COMUNICARE ȘI LECTURĂ LA ELEVII DIN CICLUL PRIMAR

**Prof. Cătălina Băiceanu
Școala Primară Nr. 3 Cătămărești, jud. Botoșani**

În societatea de azi, când greutățile cotidiene scad disponibilitățile părinților de a se întreține în discuții cu copilul propriu, timpul petrecut alături de acesta și mai ales preocuparea pentru modelarea caracterului și a spiritului printr-o educație adecvată, devin pentru tot mai multe familii, un lux. Un lux care merită orice efort, dar acest fapt nu este totdeauna conștientizat de toți părinții.

Prin urmare, sarcina dirijării traseului educațional al elevului revine școlii, implicit învățătorului, pe parcursul ciclului primar, care trebuie să-l informeze și familiarizeze cu diverse domenii ale cunoașterii, dar și să-l formeze în spiritul cerințelor societății. Realizarea acestor aspirații este favorizată de schimbările care s-au produs în funcționalitatea școlii și care atrag atenția asupra rolului procesului de comunicare.

Noțiunea de **competență de comunicare** a evoluat foarte mult, înglobând astăzi domenii de cunoaștere din ce în ce mai vaste. Consiliul Europei consideră că există șase componente în aptitudinea de comunicare: competența lingvistică, competența socio-lingvistică, competența discursivă, competența socio-culturală, competența strategică și competența socială. Competența de comunicare este considerată de mulți autori ca o capacitate globală care cuprinde capacități comunicative ale indivizilor dobândite de-a lungul vieții. Acestea pot fi îmbunătățite prin aplicarea unei metodologii speciale care ar contribui la dezvoltarea competenței de comunicare.

Școala are o singură finalitate - pregătirea elevului pentru activitatea ulterioară, dezvoltarea competențelor acestuia. Astfel, elevul studiind de-a lungul anilor, trebuie să ajungă o persoană capabilă de a se orienta în viață prin comunicarea eficientă în diferite situații, aptă să-și exprime atitudinea față de valorile etice și estetice, pregătită să-și achiziționeze în mod independent cunoștințele și competențele solicitate – o personalitate cu un ansamblu de cunoștințe, atitudini și competențe de comunicare formate pe parcursul școlarității.

Actuala **programă școlară** propune o ofertă flexibilă, care permite cadrului didactic să modifice, să completeze sau să înlocuiască activitățile de învățare. Se urmărește astfel realizarea unui demers didactic personalizat, care să asigure formarea competențelor prevăzute de programă în contextul specific al fiecărei clase și al fiecărui elev. Includerea clasei pregătitoare în învățământul general și obligatoriu implică o perspectivă nuanțată a curriculumului la acest nivel de vârstă. Este necesară o abordare specifică educației timpurii bazată, în esență, pe stimularea învățării prin joc, care să ofere în același timp o plajă largă de diferențiere a demersului didactic, în funcție de nivelul de achiziții variate ale elevilor. Trecerea de la grădiniță la clasa pregătitoare nu lasă urme în atitudinea copiilor dacă avem un suflet cald, ne apropiem cu drag de ei, ne adresăm într-un limbaj accesibil lor, avem spirit ludic și îmbinăm echilibrat exigența cu destinderea.

În comunicarea didactică trebuie să fim concisi, preciși și expresivi, în același timp, pentru a facilita transferul, dar și pentru înțelegerea mesajului transmis. Toate informațiile pe care le transmitem trebuie adaptate scopului și obiectivelor didactice, precum și nivelului intelectual al elevilor. **Învățătorul** trebuie însă să știe și să asculte. Elevul conștientizează dacă partenerul lui de comunicare doar pare că-l ascultă și atunci refuză să mai comunice. În relația de comunicare, învățătorul trebuie să creeze o situație favorabilă exprimării elevului care să nu se simtă judecat sau manipulat prin întrebări. A ști să ascuți este o știință. Chiar dacă anumite persoane dau impresia că ascultă, tot limbajul trupului lor arată că de fapt informația nu alunge la ei. Absența comunicării rezultă și din absența ascultării reale a interlocutorului. Absența ascultării poate fi determinată de lipsa de interes a interlocutorului față de mesajul emițătorului.

În instruirea tematică, învățătorul proiectează obiectivele învățării promovate de curriculum-ul nucleu în jurul unei teme, iar elevii aleg sau propun propriile lor teme de studiu. Acest fapt duce la creșterea interesului copiilor pentru temele studiate și față de mesajul transmis.

Rolul învățătorului este foarte important deoarece el reprezintă persoana oficială din partea societății și, prin metode didactice activ-participative folosite în cadrul activităților ce se desfășoară în clasă, cât și în activitățile extrașcolare, poate și chiar are datoria profesională și morală de a-i ajuta pe cei cu deficiențe de limbaj până la o corectare totală, dacă este posibil (plan de intervenție personalizat, recomandarea unui logoped), iar celorlalți să le înfrumusețeze și să le îmbogățească vocabularul la un nivel ridicat, nivel ce va fi o rampă de lansare pentru reușita în viață.

Din clasa pregătitoare comunicarea se face pe suport intuitiv (povestiri după imagini, probleme după imagini etc). În clasele II-IV se folosesc atât imagini artistice (tablouri, filme, Power-Point), cât și sintetice (hărți, scheme).

Aplicarea **metodelor activ-participative** conduc la facilitarea exprimării. Metodele de predare colaborative și de cooperare sunt metode de predare în care copiii lucrează împreună, în perechi sau în grupuri mici, învață să lucreze ca o echipă, comunică direct între ei, față în față. În cadrul acestor metode, elevii își împărtășesc ideile, se ajută unii pe alții să înțeleagă și să găsească soluții, stau unii lângă alții, explică celorlalți ceea ce știu, discută împreună fiecare aspect al temei pe care o au de rezolvat. Comunicarea dintre copii reprezintă o cale naturală pentru aceștia de a învăța lucruri noi unii de la ceilalți.

O altă modalitate de ameliorare a comunicării este limbajul responsabilității - o formă de comunicare prin care îți exprimi propriile opinii și emoții fără să îți ataci interlocutorul. Această formă de comunicare este o modalitate de evitare a criticii, etichetării, moralizării interlocutorului, focalizând conversația asupra comportamentului, și nu asupra persoanei.

Pentru perfecționarea comunicării didactice, este necesară cunoașterea și **respectarea unor reguli** de către profesori:

- ✓ vorbirea corectă, deschisă și directă (care previne sau reduce distorsiunea mesajelor);
- ✓ încurajarea feedback-ului din partea elevilor (pentru a cunoaște în ce măsură mesajele transmise au fost corect recepționate și înțelese);
- ✓ ascultarea atentă, răbdătoare și încurajatoare a mesajelor primite din partea elevilor, concomitent cu efortul de a înțelege exact sensul acestor mesaje;
- ✓ folosirea mai multor forme de comunicare didactică pentru același tip de mesaje (de regulă, orală și vizuală, concomitent);
- ✓ repetarea mesajelor mai complexe.

În comunicarea didactică, toate elementele sistemului beneficiază de o elaborare riguroasă. Astfel, **comunicarea didactică** prezintă următoarele **caracteristici**:

- se bazează pe documente normative (plan de învățământ, programă școlară) și școlare (planificare calendaristică, proiect didactic);
- se desfășoară într-un cadru organizat, conform principiilor didactice, în instituții specializate;
 - emițătorul/ profesorul are o pregătire specială și competențe certificate;
 - în construcția mesajelor profesorii au în vedere particularitățile de vârstă și individuale ale elevilor, mediul social în care trăiesc aceștia, precum și utilizarea unui repertoriu comun de sensuri și semnificații ale termenilor;
 - este un act intenționat care vizează modificări cognitive, afective, comportamentale, acționale ale elevilor;
 - necesită o evaluare, un feed-back din punct de vedere al eficienței.

Calitățile comunicării didactice depind de o multitudine de **factori**: strategiile de instruire și comunicare utilizate, stilul de predare-învățare folosit, personalitatea profesorului și elevilor, managementul acesteia.

În organizarea și desfășurarea comunicării didactice, intervin următoarele **etape**:

- stabilirea și precizarea obiectivelor urmărite;
- selectarea informațiilor sau cunoștințelor semnificative ce urmează a fi transmise;
- corelarea acestora cu experiențele anterioare ale elevilor pentru a facilita integrarea noilor cunoștințe în bagajul pre-existent;
- ordonarea informațiilor transmise de la simplu la complex, inductiv și deductiv;
- utilizarea unor mijloace și materiale didactice adecvate procesului de înțelegere a cunoștințelor transmise;
- evaluarea eficienței comunicării.

Ținând cont de ceea ce spunea pedagogul francez Celestin Freinet: “*Problema principală a educației rămâne nu atât conținutul învățământului, cum s-ar crede astăzi, cât modul de a provoca setea de cunoaștere a copilului ...*” rămâne ca noi, dascălii, să găsim cele mai potrivite modalități de eficientizare a demersului didactic, astfel încât să stimulăm apetitul pentru lectură al elevilor.

Școala are menirea de a forma un lector competent, dar și un cititor care să-și formeze gustul propriu pentru lectură, astfel încât să fie un cititor activ pe tot parcursul vieții. Faptul că programele actuale sunt puse sub semnul comunicării are drept consecință conceperea lecturii atât ca act de cunoaștere cât și ca act de comunicare (textul devine astfel dinamic, fiind un dialog al receptorului cu textul, participare activă la procesul de reconstruire a sensurilor).

Lectura este un instrument care dezvoltă posibilitatea de comunicare între oameni, făcându-se ecoul capacităților de gândire și limbaj. Lectura elevilor este un act intelectual esențial, care trebuie îndrumat și supravegheat de școală și familie. Importanța lecturii este dată de **aspectele educative** pe care le implică:

-*aspectul cognitiv*: prin lectură elevii își îmbogățesc cunoștințele despre lume, despre realitate;

-*aspectul educativ*: lectura contribuie esențial la educarea copiilor în dimensiunile etice și estetice;

-*aspectul formativ*: constă în faptul că lectura are drept consecință formarea și consolidarea deprinderilor de muncă intelectuală, dezvoltarea gândirii, a imaginației, a capacității de exprimare corectă și expresivă.

Prin lectura elevilor la clasele primare se urmăresc **finalitățile**: consolidarea deprinderii de citire corectă, fluentă, conștientă și expresivă, formarea și dezvoltarea gustului pentru lectură, lărgirea ariei de informație a elevilor, creșterea interesului pentru cunoașterea realității, îmbogățirea și dezvoltarea sentimentelor într-o gamă complexă, cunoașterea și înțelegerea valorilor etice, cultivarea sentimentelor, convingerilor, comportamentelor morale, dezvoltarea gustului estetic, îmbogățirea și activizarea vocabularului, dezvoltarea capacității creative, formarea idealurilor etice și estetice, dezvoltarea capacității de a gândi, și de a se exprima în conexiuni interdisciplinare, lărgirea orizontului imaginativ, al capacității de imaginare a unor universuri posibile, ca o anticipare a lumii viitorului.

Obiectivul lecturii îl constituie consolidarea deprinderilor de citire corectă, fluentă, conștientă și expresivă. Fluența înseamnă citire aparent lipsită de efort, cu expresivitate și inflexiuni relevante ale vocii. Ea poate fi dezvoltată prin instruire direct, folosind cititul repetat sau prin încorporarea cititului repetat într-un context care este interesant și are sens.

Metodele și tehnicile didactice aplicabile în scopul dezvoltării fluenței sunt: citirea repetată, citirea în gând, cititul cu un prieten, teatrul cititorilor (citirea pe roluri), cititul în cor și repetarea.

Stimularea interesului pentru lectură începe din clasa pregătitoare. Știm că micii școlari sunt vrăjiți de carte, sunt purtați de aceasta în universul minunat al cunoașterii. Învățătorul este dator să îndrume pașii tinerelor mlădițe pe acest nou drum, plin de neprevăzut. Un rol important îl are conversația problematizată, care menține vie relația dascăl- elev. În clasa I, când se începe studierea textelor acestea trebuie analizate și comentate în mod amănunțit, se recomandă lecturi potrivite vârstei, pe marginea cărora se poartă discuții. După ce textele au fost parcurse, pot fi formulate următoarele cerințe:

- să formuleze întrebări pe care să le adreseze colegilor;
- să folosească cuvintele noi și expresiile artistice în contexte variate;
- să redea prin cuvinte proprii conținutul textelor citite;
- să recunoască ilustrațiile care înfățișează personaje sau scene din poveștile citite;
- să le așeze în ordinea desfășurării faptelor.

La clasa a II- a, la ora de lectură, sub îndrumarea învățătorului, elevii pot fi deprinși să se orienteze în structura unei cărți, ceea ce îi va ajuta mult la efectuarea notațiilor scrise în legătură cu cărțile citite în clasele următoare. O altă formă de îndrumare a lecturii o constituie formarea bibliotecii de clasă, precum și a bibliotecii personale. Prima se compune din cărți aduse de copii , sau numai de învățător, se stabilește un bibliotecar al clasei și apoi se trece la împrumutarea cărților.

La clasele a III-a și a IV-a interesul elevilor pentru lectură se amplifică. La studierea unor autori se urmărește stimularea elevilor în citirea și a altor opere scrise de aceștia. Se pot întocmi cu elevii portofolii pentru fiecare scriitor cunoscut, cuprinzând portretul, date biografice și aspecte esențiale din opera lor, prilej cu care poate fi stârnită curiozitatea și interesul pentru lectură. În orele de lectură se va urmări :

- exersarea actului citirii în cadrul lecțiilor de citire, a lecturilor cuprinse în manuale și a lecturii suplimentare;
- se va insista pe fluența, ritmul citirii și intonația adecvată;
- exersarea citirii cu voce tare, în ritm lent sau mediu impus de specificul învățării care în faza inițială oferă posibilități de depistare și ameliorare a greșelilor;
- asocierea conținutului de caracterul conștient al celor citite, lăsând autonomie elevilor pentru lectura în gând;
- dirijarea și controlul lecturii în permanență atât de către învățător cât și de către părinți;
- evaluarea periodică asupra vitezei cititului, urmărindu-se evoluția formării deprinderilor de citire rapidă și corectă;
- asimilarea activă și conștientă a celor comunicate în scris (sau oral) care să permită efectuarea unei lecturi funcționale;
- stimularea stăruinței, perseverenței copiilor de a parcurge un text pentru a căuta răspunsuri la întrebări sau pentru a desprinde idei esențiale.

Modalități de realizare a activităților de lectură sunt: munca cu cartea - citirea expresivă, recenzia unor cărți , lecțiile de popularizare a cărților, organizarea expozițiilor de carte, ghicitorile literare, filmele regizate după povești, dramatizările, șezătorile literare, medalionul literar, concursurile.

Valorificarea textelor literare în serbări școlare, montaje literare, șezători literare, teatru literar, procese și jocuri literare, constituie nu numai o splendidă activitate artistică, ci și o formă de cunoaștere a cât mai multor opere literare.

Prin dezvoltarea competențelor de comunicare, **elevul** va avea următorul **profil**: *civilizat, sociabil, comunicativ, implicat, interesat, creativ*. El:

- va înțelege că poate comunica, transmițând celor din imediata apropiere propriile gânduri, opinii, sentimente, într-un mod care să-l facă înțeles;
- va respecta regulile unui dialog civilizat;
- va descoperi că poate comunica folosind o multitudine de limbaje convenționale și neconvenționale;
- va reflecta la importanța comunicării în viața fiecăruia și se va apropia mai ușor de bogăția transmisă prin intermediul mesajelor scrise;
- va observa că prin intermediul comunicării se poate apropia de cei din jurul său, stabilind relații armonioase;
- va fi interesat să găsească soluții la diferite probleme prin intermediul comunicării, cărților, calculatorului;
- va cunoaște unde/cum găsește informațiile de care are nevoie;
- va descoperi plăcerea lecturii dintr-o carte, de pe calculator/tabletă, de pe iPad, de pe eBook sau orice alt suport;
- va avea plăcerea de a merge la teatru, de a viziona un film.

Acordând cu toții o mai mare atenție relațiilor de comunicare între noi, ascultându-l cu adevărat pe interlocutor, recepționând cu adevărat ceea ce ni se comunică, colaborând, putem crea, la nivel familial, de grup sau la locul de muncă o lume mai bună.

BIBLIOGRAFIE:

- Abrie, Jean – Claude - *Psihologia comunicării, Teorii și metode*, Editura Polirom, Iasi, 2004
Pânișoară, Ion Ovidiu - *Comunicarea eficientă*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2008
Pamfil, Alina, - *Limba și literatura română în școala primară – perspective complementare*, Editura Paralela 45, Pitești, 2009

www.edu.ro